

Viceadmiral
MILUN NIKOLIĆ

Uticaj vojnih doktrina velikih sila i vojnih blokova na doktrinu razvoja i upotrebe oružanih snaga drugih zemalja

Nove vojne doktrine velikih sila i vojnih blokova, budući da se temelje na napadu, zemlji prema kojoj mogu biti primenjene nameću brojne probleme. Naročito velike probleme u obezbeđenju efikasnog suprotstavljanja tim doktrinama imaju manje, a posebno vanblokovske zemlje čije se oružane snage, pored drugih nepovoljnih činilaca u odnosu na velike sile i vojne blokove, nalaze i na nižem tehničkom nivou opremljenosti.

Pri traženju optimalnih rešenja za uspešno suprotstavljanje tim doktrinama braniocu se nameće nekoliko veoma značajnih doktrinarnih problema: tehnička modernizacija oružanih snaga; izgradnja odgovarajuće doktrine upotrebe snage; usavršavanje sistema rukovođenja i komandovanja i prilagođavanje organizacijske strukture oružanih snaga zahtevima novih doktrina napada, i odnos prema prostoru kao faktoru rata i oružane borbe.

Uvod

Iz istorije ratova poznato je da su nove ratne doktrine osvajajćih sila, koje su se temeljile na napadu, kao primarnom vidu borbenih dejstava, uvek stavljale branioca u delikatan položaj, odnosno pred veliku dilemu kakvom doktrinom odbrane se uspešno suprotstaviti napadaču koji, gotovo po pravilu, pored prednosti što izabira vreme i mesto napada (prvog udara) ima i prednost izraženu, često u velikoj nadmoći u ljudstvu i tehnici.

Iskustva pokazuju da branilac koji još u miru nije razradio i usvojio adekvatnu doktrinu odbrane, u ratu se neizbežno našao pred krupnim problemima. Primera koji potvrđuju ovu konstataciju ima mnogo. Za ovo razmatranje, kao karakteristične i poučne, uputno je navesti doktrine odbrane Francuske i Kraljevine Jugoslavije neposredno pred izbijanje drugog svetskog rata, kao i neke primere novijeg datuma. Francuska je svoju doktrinu odbrane temeljila na »nesalomivoj« Mažino-liniji, na kojoj je, prema zamisli njenog tadašnjeg vojnog vrha, napadač trebalo da istroši snage, a zatim da odbrana preraste u pobeđničku protivofanzivu. Ta se doktrina, u suštini, temeljila na iskustvima iz prvog svetskog rata. Dakle, ona je ostala ista kao da se u doktrini upotrebe, naoružanju i ratnoj tehnici oružanih snaga potencijalnog napadača nije ništa izmenilo. Tako doktrina odbrane Francuske nije predviđala odbranu po dubini. U procenama generštaba oružanih snaga Francuske nije bila predviđena mogućnost prodora snaga napadača u dubinu zemlje preko, istina dobro utvrđene, Mažino-linije — njen proboj ili zaobilazanje preko belgijske teritorije. Zbog toga, u doktrini odbrane nije ni bila razrađena varijanta kako se suprotstaviti eventualnim dubokim i brzim prodorima oklopno-mehanizovanih »klinova« potencijalnog napadača na najosetljivijim pravcima. U vezi sa takvim stavovima, general Šarl De Gol u svojim memoarima piše: »Ona se grčevito držala shvatanja koja su bila na snazi pred kraj prvog svetskog rata. Utoliko više što su visoke starešine, stareći na svojim položajima, ostali privrženi načinima rada koji su im nekada doneli slavu. Tako je ideja o utvrđenom neprekidnom frontu dominirala strategijom predviđenom za buduću akciju. Organizacija, doktrina, obuka i naoružanje proisticali su direktno iz nje... Na taj način bi narod pod oružjem držao jednu prepreku pod čijim bi zaklonom, mislilo se, čekao da blokada iscrpi neprijatelja i da ga pritisak slobodnog sveta dovede do sloma. Takvo shvatanje rata odgovaralo je duhu režima. Osuđen na stagnaciju zbog slabosti vladajućih političkih razmirica, režim je morao prihvatiti jedan u tolikoj meri statičan sistem.«¹ Takvu neadekvatnu doktrinu odbrane Francuska je skupo platila. Kao što je poznato, oružana sila Trećeg

¹ Šarl De Gol, *Ratni memoari, 1940—1942*, »Prosveta«, Beograd i »Državna založba«, Ljubljana, 1968, str. 4 i 5.

Rajha zaposela je u veoma kratkom vremenu najveći deo njene teritorije i prisilila je na kapitulaciju.

Sličan slučaj bio je i sa doktrinom odbrane bivše jugoslovenske vojske neposredno pred drugi svetski rat. Njeno osnovno obeležje bio je kordonski raspored snaga u graničnom pojasu, uz oslonac na delimično uređene položaje u stalnom i poljskom tipu fortifikacije na graničnoj liniji, sa nedovoljnim snagama po dubini na najosetljivijim pravcima pogodnim za brz prodor neprijateljevih brzopokretnih tenkovskih i motorizovanih jedinica. Takva doktrina odbrane nije bila adekvatna doktrini i snazi potencijalnog napadača. Istina, ta doktrina je istovremeno predviđala da se nakon pružanja otpora nadmoćnom napadaču u pograničnom pojasu, povlačenjem snaga, novi odbrambeni položaji uspostave u dubini zemlje osloncem na vodene prepreke i brdsko-planinsko zemljište. Međutim, to je bila velika zablude kada se uzme u obzir da se od granice ka unutrašnjosti zemlje moralo povlačiti isključivo peške i stočnom vučom, dok je potencijalni napadač raspolagao motomehanizovanim, brzopokretnim jedinicama i, istovremeno, imao prevlast u vazдушnom prostoru. Sudbina bivše jugoslovenske vojske je dobro poznata. Pored njene opšte nespremnosti za odbranu zemlje i, posebno, petokolonskog izdajstva dela njenih starešina, uključujući i neke najviše, njenom brzom slomu doprinela je, svakako, i to u ne maloj meri, i neadekvatna doktrina odbrane.

Od novijih primera posebno je poučna doktrina odbrane Izraela namenjena za suprotstavljanje egipatskom napadu, usvojena posle izraelsko-arapskog rata 1967. godine. To je, u stvari, bila kombinacija, odnosno integracija pozicione — linijske odbrane sa pokretnom odbranom. Suština te doktrine odbrane temeljila se na dobro utvrđenim položajima na istočnoj obali Sueckog kanala, poznatim pod imenom BAR-LEV linija, koju su neposredno branile tri operativne grupe (u prvom ešelonu), sposobne i za izvođenje manevarske odbrane, i tri oklopne brigade (u drugom ešelonu). Zahvaljujući takvoj doktrini Izrael je u egipatsko-izraelskom ratu 1973. godine uspeo da posle zapaženog uspeha oružanih snaga Egipta — nakon proboja BAR-LEV linije, zaustavi njihovo napredovanje, pređe u protivofanzivu i dovede te snage u vrlo tešku situaciju.

Ima još karakterističnih primera, ali i navedeni su dovoljni kao ilustracija o nužnosti adekvatne doktrine odbrane u skladu sa realnostima koje nameće doktrina napadača.

Neka bitnija obeležja novih doktrina velikih sila i vojnih blokova

Od završetka drugog svetskog rata do danas, svi doktrinarni stavovi velikih svetskih sila i vojnih blokova o ratu imali su za polazište preokupaciju kako parirati doktrini protivničke strane u eventualnom oružanom sukobu. Takvu preokupaciju posebno je inicirala pojava nuklearnog oružja i izvanredan napredak u usavršavanju njegovih nosilaca (rakete, avioni, podmornice, površinski brodovi). Podsetimo se doktrine »nuklearne odmazde« SAD, zatim doktrine »elastičnog odgovora (protivdejstva)« i doktrine »isturene odbrane« NATO i odgovarajućeg doktrinarnog reagovanja na te doktrine od SSSR-a i Varšavskog ugovora. Dve zadnje doktrine NATO, kao i neke doktrine Varšavskog ugovora, bile su primenjive i izvan međublokovskih sukoba, tj. i na vanblokovske zemlje, posebno u ograničenim i lokalnim ratovima i vojnim intervencijama različitih vrsta i obeležja.

Najnovija doktrinarna opredeljenja velikih sila i vojnih blokova usmerena su, prvenstveno, na iznalaženje adekvatnih rešenja u eventualnom međusobnom oružanom sukobu, ali ona istovremeno, i to više nego prethodna, tangiraju bezbednost i odbranu vanblokovskih zemalja, a posebno manjih nesvrstanih. Sazrela svest o velikoj ranjivosti supersila i zemalja pripadnica vojnih blokova, u slučaju upotrebe nuklearnog oružja, uputila ih je na iznalaženje novih doktrinarnih opredeljenja koja bi im omogućila da uspešno neutrališu postojeće prednosti suprotne strane i bez korišćenja nuklearnog oružja, a u krajnjem slučaju uz njegovu vrlo ograničenu i selektivnu primenu, i da im ta doktrinarna opredeljenja istovremeno obezbede očuvanje i proširenje vlastitih pozicija u globalnim razmerama u odnosu na suparničku stranu. Prema najnovijim doktrinarnim opredeljenjima velikih sila i vojnih blokova treba učiniti sve da se izbegne međusobni nuklearni sukob, imajući pri tome u vidu da je i ograničeni nuklearni sukob teško kontrolisati i da on može

veoma lako eskalirati u totalni termonuklearni rat. »Totalni termonuklearni sukob supersila nije rat koji bi mogao imati za cilj nastavak politike drugim sredstvima. To je akt predvidivog samouništenja a ne rat.«² Imajući u vidu navedeno, a polazeći od pretpostavke da vojna sila protivničke strane predstavlja opasnost po vlastitu bezbednost, i u užem i u širem smislu, te da ogromnu sopstvenu vojnu silu treba maksimalno iskoristiti za realizaciju ciljeva globalne politike i strategije, na Zapadu se u poslednje vreme intenzivno radilo na izgradnji vojne doktrine koja bi udovoljila takvim zahtevima. Kao rezultat tih napora proizašla su neka nova doktrinarna opredeljenja, posebno operativnog ali i strategijskog nivoa, koja se bitnije razlikuju od prethodnih, ali koja su međusobno kompatibilna. U ovom radu se razmatraju samo njihova najbitnija obeležja.

1) *Doktrina dubokih udara (NATO)*

Ova doktrina je usvojena početkom osamdesetih godina, a prihvatile su je sve članice NATO i njoj su prilagođene njihove nacionalne doktrine. Predviđena je za evropsko ratište, a njen idejni tvorac je Vrhovna komanda snaga NATO za Evropu. Ta doktrina, u osnovi, predstavlja odlučnost NATO pakta da njenom primenom neutrališe procenjenu superiornost, pre svega kopnenih snaga Varšavskog ugovora na evropskom ratištu, uz nastojanje da po mogućnosti ne dođe do upotrebe nuklearnog oružja uključujući i taktičko. Logično je da su zbog velike ugroženosti od termonuklearnih deistava ovoj doktrini posebno privrženε evropske članice NATO. Suštinu te doktrine čini istovremeni udar po oružanim snagama protivnika na čitavoi dubini njihovog operativnog razvoja, uključujući drugi ešelon i operativne rezerve, što znači i na dubinama do 400 km od linije dodira, te po komunikacijskim i drugim objektima i ciljevima značajnim za izvođenje odbrane. Prihvatanje takvog doktrinarnog opredeljenja omogućeno je činjenicom da oružane snage NATO poseduju, s jedne strane, vrlo efikasna tehnička sredstva za otkrivanje, identifikaciju i kontinuirano praćenje

² General-pukovnik u penziji dr Zlatko Rendulić, *Napad na snage iz dubine i vazdušno-kopnena bitka*, »Vojno delo« br. 4/87, str. 45.

lokacije ciljeva protivnika u svim meteorološkim uslovima, a sa druge strane, različite snage i ubojna sredstva sposobna da na tako velikoj dubini ispolje snažno dejstvo, kao što su: avijacija, raketni sistemi taktičkog i operativno-taktičkog nivoa i dalekometna artiljerija. Radi se ipak o kvalitativno novim mogućnostima upotrebe snaga u savremenim uslovima, o novom odnosu prema operacijskom prostoru u širem smislu i snagama odbrane koje se na tom prostoru nalaze. To mora imati u vidu svaki branilac, kako radi dogradnje vlastite doktrine odbrane, tako i radi tehničke modernizacije i celokupne izgradnje snaga odbrane.

Razumljivo je da ovako koncipirana doktrina može napadaču obezbediti brz uspeh, a naročito ako bi početak njene realizacije predstavljao za napadnutu stranu iznenađenje strategijskog ili operativnog karaktera i ako ona ne bi raspolagala oružanim i tehničkim sistemima sposobnim da fizički osetnije neutrališu snage napadača, te ako ne bi imala adekvatnu doktrinu odbrane, koja bi joj omogućila da najcelishodnijim angažovanjem vlastitih snaga neutrališe doktrinu napadača. Iz osnovnih postavki doktrine »dubokih udara« i karakteristika oružanih snaga koje su joj na raspolaganju, vidljivo je da ona može biti uspešno primenjivana i protiv manjih zemalja, a to za njih može biti vrlo opasno, posebno ako bi već u početku napada bila zahvaćena celokupna teritorija branioca ili njen veći deo, što bi često mogao biti slučaj, kao i s obzirom na nepovoljne materijalne i tehničke uslove za pariranje takvoj doktrini.

Ne ulazeći u šira obrazloženja, realno je ceniti da u međublokovskom oružanom sukobu u Evropi ni doktrina »dubokih udara« ne može obezbediti postizanje osnovnog cilja koji su joj njeni protagonisti namenili, tj. uspešnu oružanu konfrontaciju sa suprotnim vojnim blokom, bez rizika da se ona ne transformiše u nuklearni rat. Stoga se može prihvatiti kao realna ocena general-pukovnika Zlatka Rendulića koji tvrdi: »U slučaju nekog hipotetičnog napada snaga NATO na snage Varšavskog ugovora, zbog brojčane inferiornosti on bi se od samog početka morao vršiti barem uz upotrebu taktičkog nuklearnog oružja. Snage Varšavskog ugovora ne bi imale drugog izbora nego da odgovore nuklearnim, a eventualno i hemijskim oružjem. Pošto to obe strane znaju taj rat je po teoriji nedopustiv što čini suštinu odvra-

ćanja.³ Krajnji rezultat bi bio isti i u slučaju hipotetičkog napada snaga Varšavskog ugovora na snage NATO, jer bi pri napadu snaga Varšavskog ugovora bez upotrebe nuklearnog oružja zbog brojčane inferiornosti NATO morao da koristi nuklearno oružje od početka sukoba, i pored primene doktrine »dubokih udara«, što bi onda drugu stranu prisililo da to i ona učini.

Iz ovih konstatacija može se zaključiti da su ipak ograničene mogućnosti primene doktrine »dubokih udara« u međublokovskim sukobima, premda je ona prvenstveno za te sukobe namenjena, te da je istovremeno njena aplikacija prema vanblokovskim zemljama realno moguća, a posebno prema onima koje ne poseduju nuklearno oružje, a najčešće ni druge adekvatne snage odbrane za pariranje takvoj doktrini napada.

2) Doktrina »vazdušno-kopnene bitke« (SAD)

Radi se o doktrini upotrebe snaga na operativnom nivou na evropskom ratištu, prvenstveno protiv snaga Varšavskog ugovora. Ali, s obzirom na krupne posledice koje njena primena prema manjim zemljama može izazvati, ona u odnosu na njih realno ima strategijske implikacije. Razrađena je početkom osamdesetih godina kao doktrina kopnene vojske SAD. Doktrina »vazdušno-kopnene bitke« u suštini predstavlja nacionalnu varijantu koncepta koalicione doktrine »dubokih udara« (NATO), s tom razlikom što ona podrazumeva i ističe potrebu istovremene upotrebe konvencionalnog, taktičkog nuklearnog i hemijskog oružja u sudaru sa nadmoćnijim snagama protivnika. Suština ovog koncepta zasniva se na proceni da protivnik, zbog brojčane premoći, može imati veoma jake snage u drugom ešelonu i rezervi i da je stoga neophodno da se istovremeno snažno dejstvuje po tim snagama i po snagama prvog ešelona. Ovaj doktrinarni koncept pretpostavlja prevlast u vazдушnom prostoru i potpunu izolaciju zone neposrednog dodira sukobljenih strana. Efikasnost primene ove doktrine na evropskom ratištu u sukobu sa snagama Varšavskog ugovora ima ozbiljnih dubioza, tim više što vojni krugovi SAD tvrde da se radi o doktrini od-

³ Isto, str. 54.

brane od nadmoćnijih protivnikovih snaga, ali to za ovo razmatranje nije značajno. Bitno je da i ova doktrina, isto kao i doktrina »dubokih udara«, može biti efikasno primenjena u lokalnim i regionalnim ratovima, a posebno prema vanblokovskim zemljama i da njihovu odbranu, a naročito onih manjih, stavlja pred velike i nove probleme. Pri tome, posebno treba imati u vidu da ova doktrina predviđa visok intenzitet i veliku brzinu dejstava na svim nivoima.

Na osnovu ovih načelnih razmatranja može se zaključiti da primena doktrine »vazdušno-kopnene bitke« i doktrine »dubokih udara« može predstavljati veliku opasnost za manje zemlje. S tim u vezi veoma je karakteristična ocena admirala Mamule o bitnim obeležjima savremenih doktrina velikih sila: »Teži se ubrzanju borbenih dejstava i ratnog procesa u cjelini do te mjere da se poklope početni i završni period rata, pri čemu se teži da prva bitka bude i poslednja, odnosno da poprimi značenje rješavajuće bitke.«⁴

Jasno je da visok intenzitet i velika brzina dejstava, i to istovremeno na relativno velikom prostoru, za teritorijalno manju zemlju prouzrokuju brojne probleme, počev od početnog operativnog rasporeda, pravovremenog izvršenja mobilizacije i preživljavanja snaga od prvog udara, pa do prelaska svih potencijala zemlje na funkcionisanje u ratnim uslovima.

3) Doktrina »sukoba niskog intenziteta« (SAD)

Radi se o doktrini stratezijskog nivoa, koja je u SAD prihvaćena sredinom osamdesetih godina i ona, u suštini, predstavlja instrumenat za realizaciju ciljeva američke vojno-političke strategije »neoglobalizma«, a usmerena je, pre svega, prema »trećem svetu«, sa ciljem obezbeđenja uticaja na njegov dalji razvoj u skladu sa političkim, ekonomskim i vojnim interesima SAD. Zbog toga ona i nije »čista« vojna doktrina, već obuhvata politički, ekonomski, psihološko-propagandni i vojni faktor. Dakle, vojna komponenta predstavlja samo jedan od četiri osnovna sadržaja ove doktrine. Međutim, vojna komponenta je izuzetno značajna zato što putem ade-

⁴ Admiral flote Branko Mamula, *Savremeni svijet i naša odbrana*, VIZ, Beograd, 1985, str. 79.

kvatnih modaliteta angažovanja vojne sile, primerenih aktuelnom stanju vojno-političke situacije u svetu, reafirmišu ulogu i uticaj vojnog faktora na razvoj i kretanja u međunarodnim odnosima. Za ovo razmatranje je bitno da se ukaže samo na osnovne karakteristike vojne komponente doktrine »niskog intenziteta«. Fleksibilna vojna komponenta ove doktrine podrazumeva različite modalitete angažovanja vojne sile — od demonstracije vojnom silom, pružanja vojne pomoći antirežimskim snagama u nekoj zemlji, angažovanja vlastitih specijalnih oružanih formacija na tuđoj teritoriji, pa do ograničene upotrebe regularnih oružanih snaga.

Prva tri modaliteta upotrebe vojne sile u doktrini »niskog intenziteta« više su poznata, jer već duže vremena pripadaju doktrini i strategiji »specijalnog rata« i do sada su dosta razrađivana i praktično primenjivana, pa prema tome i dobro poznata. I ograničena upotreba oružanih snaga, gledano u celini, nije novina, budući da su je većina velikih sila praktikovale u raznim delovima sveta i u raznim uslovima i varijantama, a pre svega u lokalnim ratovima i vojnim intervencijama. Kao posebna kvalitativna novina u toj doktrini su »dejstva sa distance«. Ta dejstva podrazumevaju temeljito pripremljen i iznenađan napad na vitalne objekte — ciljeve (vojne ili civilne ili jedne i druge) bez ulaska snaga napadača na teritoriju zemlje koja je žrtva takvog napada. Prema mišljenjima kreatora ovog doktrinarnog koncepta, on ima značajnu prednost u odnosu na druge, jer omogućava veoma efikasnu upotrebu oružane sile na takav način da se ne može lako okvalifikovati kao klasičan oblik agresije. I pre definisanja doktrine »niskog intenziteta« i u okviru nje koncepta »dejstava sa distance« takva i slična dejstva su već primenjivana u lokalnim ratovima u zadnje dve decenije. Međutim, ona sada imaju i svoju teoretsku razradu i znatno povoljniju materijalno-tehničku osnovu za masovniju i efikasniju primenu. Savremena tehnička i tehnološka dostignuća u razvoju raketnih sistema (»zemlja-zemlja«, »vazduh-zemlja«, »brod, odnosno podmornica-kopno«); avijacije i ratnih brodova, kao nosača raketnih i drugih oružanih sistema i sredstava velikog dometa i velike ubojne moći; sistema za otkrivanje, identifikaciju i stalno praćenje objekata napada; uređaja i senzora za precizno vođenje ubojnih sredstava na cilj i neka druga omogućavaju primenu »dejstava

sa distance« na svim nivoima — strategijskom, operativnom i taktičkom. Pored toga, ta dejstva omogućavaju napadaču znatno lakše postizanje iznenađenja, što branioca dovodi u veoma nepovoljan položaj.

U novije vreme, kao eklatantni i poučni primeri efikasne primene »dejstava sa distance« mogu se smatrati napad oružanih snaga SAD na Libijsku Džamahiriju 1986. godine i napad izraelskih oružanih snaga na raketne položaje Sirije u dolini Beka.

Na osnovu ovih razmatranja može se pouzdano tvrditi da će »dejstva sa distance« ubuduće imati širu primenu i još veće mogućnosti za postizanje efekata po izabranim ciljevima i da upravo ta dejstva predstavljaju bitno obeležje neposrednog angažovanja oružanih snaga u vojnoj komponenti doktrine »niskog intenziteta«. Stoga je veoma značajno iznalaženje adekvatnih doktrinarnih rešenja za efikasno suprotstavljanje takvim dejstvima. Ovo tim više jer posle svakog uspešnog »napada sa distance« može, ako to napadaču odgovara, uslediti i oružana agresija širih razmera.

4) *Savremeni sovjetski doktrinarni stavovi o napadu*

Sovjetska vojna misao uvek je budno pratila evoluciju doktrine upotrebe snaga SAD i NATO i nastojala da iznađe adekvatna sopstvena doktrinarna rešenja. To je, uostalom, zakonita interakcija između doktrina potencijalnih ratnih protivnika. Sovjetska doktrina je posle drugog svetskog rata bila pod uticajem potencijalne opasnosti da će NATO vojnim intervencijama da izmeni novo stanje društvenih odnosa u istočnoevropskim zemljama, koje je nastalo nakon završetka tog rata. Verovatno zbog činjenice da na evropskom ratištu Varšavski ugovor ima brožčanu i druge prednosti u odnosu na snage NATO, sovjetska doktrina odbrane daje veliki značaj protivofanzivi, tj. prelazu iz odbrane u napad, pa prema tome i napadu kao vidu borbenih dejstava.

Koliko je za sada poznato, sovjetska vojna doktrina odgovor na nove doktrine SAD i NATO vidi u brzom prelazu u protivofanzivu — angažovanjem i prodorom brzopokretnih oklopnih i mehanizovanih sastava u dubinu protivnika, uz snažnu podršku frontovske avijacije i raketnih sistema tak-

tičkog i operativnog nivoa. Pored toga, treba imati u vidu i činjenicu da oružane snage SSSR-a raspolažu respektivnim vazdušnodesantnim snagama koje mogu biti ubačene na operativnu, pa i strategijsku protivnikovu dubinu. Te snage mogu, takođe, biti efikasno i samostalno angažovane u raznim interventnim dejstvima.

Prema mišljenjima nekih autora na Zapadu, doktrina napada oružanih snaga SSSR-a podrazumeva izvođenje vazdušnodesantnih dejstava strategijskih razmera na dubinama oko 500 km. Smatra se, takođe, da sovjetska doktrina u strategijskim razmerama predviđa energično razbijanje snaga protivnika dejstvom na više pravaca, a obezbeđenje uspeha, posebno na pravcu glavnog udara, zasniva na obaveznom postizanju znatne premoći u ljudstvu i naoružanju, te da se u toku izvođenja napada predviđa nanošenje sinhronizovanog udara svim raspoloživim snagama i ubojnim sredstvima i tesno usklađivanje dejstava na raznim pravcima napada, sa ciljem da se oteža manevar snaga odbrane protivnika, izvrši njihovo rasecanje i okruženje i stvore uslovi za njihovo uništenje.

*

Sve prikazane doktrine upotrebe oružanih snaga u napadu može praktično prihvatiti i primeniti svaka zemlja koja ima odgovarajuće oružane snage, koje raspolažu najsavremenijim naoružanjem i drugom vojnom tehnikom. Takve mogućnosti za sada nesumnjivo poseduju vojni blokovi i velike sile, ali i neke druge zemlje koje imaju savremeno opremljene oružane snage. To se, posebno, odnosi na mogućnost primene doktrinarnog koncepta »dejstava sa distance«.

Pored toga, bitna je i činjenica da izmene u vojnim doktrinama velikih sila imaju istovremeno i određene propagandne ciljeve u odnosu na svetsko javno mjenje, na vlastite saveznike, na potencijalne protivnike, a posebno u odnosu na sve one zemlje koje se nalaze na nižem stupnju razvijenosti i nisu u mogućnosti da vlastite oružane snage opreme najsavremenijim sistemima oružja i drugom najsavremenijom vojnom tehnikom. U odnosu na manje zemlje, propagiranjem najnovijih vojnih doktrina nekih velikih sila, želi se istovremeno nametnuti i shvatanje nadmoćnosti tehničkog

faktora u odnosu na ljudski faktor, a samim tim stvarati neverica u mogućnosti efikasne odbrane.

Osnovni doktrinarni problemi branioca

Nove vojne doktrine, budući da se temelje na napadu, zemlji prema kojoj mogu biti primenjene nameću brojne probleme. Naročito velike probleme u obezbeđenju efikasnog suprotstavljanja tim doktrinama imaju manje, a posebno vanblokofske zemlje čije se oružane snage, pored drugih nepovoljnih činilaca u odnosu na velike sile i vojne blokove, nalaze i na nižem tehničkom nivou opremljenosti.

Pri traženju optimalnih rešenja za uspešno suprotstavljanje navedenim doktrinama braniocu se nameće nekoliko veoma značajnih doktrinarnih problema: tehnička modernizacija oružanih snaga; izgradnja odgovarajuće doktrine upotrebe snaga; usavršavanje sistema rukovođenja i komandovanja i prilagođavanje organizacijske strukture oružanih snaga zahtevima novih doktrina napada, i odnos prema prostoru kao faktoru rata i oružane borbe.

1) Doktrinarni problemi vezani za tehničku modernizaciju oružanih snaga

Tehnička modernizacija je veoma značajan problem, pre svega zato što zahteva velike izdatke pri nabavci najsavremenijeg naoružanja i druge vojne tehnike, namenjenih za umanjivanje efekata dejstava iz vazdušnog prostora, što je inače bitno obeležje navedenih novih doktrina. Radi se pretežno o veoma složenim i skupim sistemima za pravovremeno otkrivanje, identifikaciju i praćenje ciljeva u vazdušnom prostoru i sistemima oružja za uništenje tih ciljeva (raketni sistemi PVO »zemlja-vazduh« i »vazduh-vazduh«, lovačka avijacija, artiljerijska oružja za dejstva po ciljevima u vazdušnom prostoru i dr.). Pored toga, pojavljuje se problem realnog i racionalnog odnosa između oružanih sistema namenjenih za dejstvo po ubojnim sredstvima i po nosačima ubojnih sredstava.

Nove doktrine zahtevaju i znatno veću pokretljivost udarnog manevarskog dela oružanih snaga branioca, pa otuda

proizlaze i zahtevi za nabavku adekvatnih savremenih transportnih sredstava, te se i tu nameće potreba za iznalaženje pravih težišta i međusobnih odnosa. Takođe je radi obezbeđenja veće pokretljivosti jedinica nužno sagledati i prilagođenost naoružanja i ostale tehnike i opreme tome zahtevu, pa je s obzirom na taj zahtev i zemljišne uslove potrebno naći odgovarajuća rešenja.

Poseban problem se pojavljuje pri nabavci najsavremenijih sistema oružja i drugih tehničkih sistema koje manje zemlje najčešće moraju uvoziti. Taj problem nastaje zbog ograničenja postavljenih proizvođaču kada su u pitanju kupci izvan vlastite zemlje ili vojnog bloka. Pored toga, javlja se i dilema u vezi sa izborom opredeljenja da li uz velike napore i maksimalne materijalno-finansijske izdatke proizvoditi i najsavremenija borbena sredstva u zemlji, koja je makar i uz velike teškoće moguće proizvesti, ili se odlučiti na njihov uvoz uz sve probleme i posledice koje iz njega mogu proizaći. Izbor optimalnog rešenja, u tom pogledu, predstavlja veoma značajan doktrinarni činilac u razvoju i modernizaciji vlastitih snaga odbrane.

2) Problemi u oblasti doktrine upotrebe snaga

Logično je da se ovaj problem mora rešavati povezano sa problemom tehničke modernizacije, budući da rešenja u oblasti ratne veštine, odnosno upotrebe snaga, na svim nivoima, a posebno na operativnom i taktičkom, neposredno zavise od naoružanja i druge vojne tehnike i obratno. Interakcija između ratne veštine i materijalno-tehničkog faktora je u savremenim uslovima izuzetno značajna.

Doktrine »dubokih udara«, »vazdušno-kopnene bitke« i brzih dubokih prodora u dubinu, čini se, na prvi pogled, da braniocu ne nameću neke nove probleme u upotrebi snaga ako je imao adekvatna rešenja za suprotstavljanje prethodnim doktrinama napada. Međutim, kad se analiziraju bitne karakteristike tih novih doktrina, uočava se da one braniocu nameću potrebu rešavanja značajnih doktrinarnih pitanja odbrane, kao što su: grupisanje snaga po dubini — broj odbrambenih pojaseva, odnos snaga odbrane na prvom i narednim pojasevima i rezerve; izvođenje manevra po dubini i na unutrašnjim pravcima; problemi u vezi sa potrebom

primene rastresitog rasporeda, s jedne, i obezbeđenja brze koncentracije snaga, s druge strane; aktivnost i ofanzivnost snaga odbrane, a posebno snaga ratnog vazduhoplovstva i ratne mornarice; PVO teritorije i oružanih snaga — odnos između aktivnih i pasivnih mera PVO; zaštita snaga odbrane od prvog — početnog udara napadača na znatno većem prostoru nego što je to do pojave ovih novih doktrina napada bilo neophodno i dr.

Ovo su samo neka značajnija pitanja koja doktrina upotrebe snaga branioca mora sagledati i iznaći adekvatna rešenja za uspešno suprotstavljanje navedenim doktrinama. U protivnom, branilac se izlaže velikom riziku da zastarelim doktrinarnim rešenjima upotrebe snaga odbranu vlastite zemlje dovede u pitanje.

Što se tiče doktrinarnog koncepta »napada sa distance«, na osnovu njegovih bitnih obeležja mogu se uočiti problemi koji se nameću braniocu pri koncipiranju svoje doktrine odbrane radi uspešnog suprotstavljanja. Najznačajniji doktrinarni problemi branioca u osnovi su sledeći:

— obezbeđenje od iznenađenja i to u smislu pravovremenog otkrivanja početka napada, ciljeva napada i pravaca iz kojih će dejstvovati snage napadača. Od toga presudno zavisi da li branilac može pravovremeno i uspešno da se suprotstavi takvom napadu, budući da njega karakterišu iznenađna, snažna, brza i kratkotrajna dejstva koja se izvode iz vazdušnog prostora bez ulaska snaga napadača na teritoriju i u vazdušni prostor napadnute zemlje;

— s tim u vezi je i održavanje u najvećem stepenu borbene gotovosti delova oružanih snaga koje su namenjene za uništenje snaga i ubojnih sredstava angažovanih u »dejstvima sa distance«, što je izuzetno značajno i što mora biti usklađeno sa stepenom opasnosti od tih dejstava. Radi se, svakako, o veoma složenom zadatku koji zahteva veliko naprezanje tih snaga, kao i odgovarajuće materijalne izdatke;

— iznalaženje najefikasnijih načina za neutralisanje snaga i ubojnih sredstava koja se angažuju u napadu sa distance. Pri tome, od posebnog značaja su: zaštita šireg vazdušnog prostora, neposredna zaštita vitalnih objekata koji mogu biti ciljevi napada, i adekvatan odnos između ofanzivne i defanzivne komponente u odbrani od »dejstava sa distance«. Poslednje se odnosi na predviđanje obima dejstava po uboj-

nim sredstvima i njihovim neposrednim nosiocima i ofanzivnih dejstava po bazama snaga koje su opredeljene za »dejstva sa distance« i nosačima ubojnih sredstava u širem smislu (avionima, raketnim bazama na kopnu, podmornicama, površinskim brodovima i dr.) u skladu sa sopstvenim materijalno-tehničkim mogućnostima;

— sagledavanje pitanja racionalnosti i oportuniteti osposobljavanja dela oružanih snaga za izvršenje uzvratnog udara po snagama napadača nakon ispoljenih »dejstava sa distance« i načelno definisanje ciljeva takvog udara;

— definisanje principa pasivne zaštite potencijalnih objekata »napada sa distance«;

— definisanje mera za otklanjanje posledica od »napada sa distance«, a posebno u uslovima strategijskog iznenađenja.

Vidljivo je da su ovi problemi veoma složeni, a međunarodna situacija koja uslovljava veliku verovatnoću i učestalost primene »napada sa distance« ukazuje na hitnost njihovog rešavanja u skladu sa vojnostrategijskim, materijalno-tehničkim i drugim relevantnim uslovima svakog branioca pojedinačno.

3) *Problemi u oblasti rukovođenja i komandovanja i organizacije snaga odbrane*

Novi doktrinarni koncepti izvođenja napada uslovljavaju i odgovarajuću dogradnju sistema rukovođenja i komandovanja i prilagođavanje oružanih snaga branioca zahtevima koje ti koncepti nameću.

Aktuelni problemi u oblasti rukovođenja i komandovanja u osnovi su: obezbeđenje neprekidnosti funkcionisanja i visoke integracije sistema rukovođenja i komandovanja; iznalaženje odgovarajućih organizacionih i tehničkih rešenja tog sistema koji će omogućiti njegovu veću pokretljivost i veću operativnost; iznalaženje mogućih rešenja za obezbeđenje neprekidnosti funkcionisanja rukovođenja i komandovanja u slučaju ozbiljnijeg narušavanja njegovih tehničkih sistema, a posebno sistema veza; razrada odgovarajućih mera protivelektronske zaštite savremenih sistema oružja i sistema rukovođenja i komandovanja; razrada protivelektronskih dejstava u odnosu na snage napadača, te noveliranje, odnosno razrada planova operativnog maskiranja.

U oblasti organizacije oružanih snaga aktuelni problemi njenog prilagođavanja zahtevima za uspešno suprotstavljanje »napadu sa distance« su:

- sagledavanje adekvatnosti postojećeg odnosa između manevarskog (operativnog) i teritorijalnog dela oružanih snaga (ukoliko postoji);

- utvrđivanje potreba izmene odnosa u strukturi oružanih snaga između pojedinih vidova, rodova i službi;

- sagledavanje pogodnosti organizacijske strukture komandi i jedinica svih nivoa, a naročito operativno-taktičkog i taktičkog nivoa u odnosu na zahteve koje nameću novi doktrinarni koncepti napada;

- utvrđivanje eventualnih potreba za formiranjem novih vrsta jedinica koje bi više odgovarale savremenim zahtevima odbrane, a posebno odbrane od »napada sa distance«, i drugo.

Zbog permanentnog i brzog usavršavanja naoružanja i druge ratne tehnike dogradnja i modernizacija sistema rukovođenja i komandovanja i organizacije oružanih snaga u savremenim uslovima je kontinuirani zadatak, pa ga stoga nove doktrine napada samo još više aktueliziraju.

4) *Problemi odnosa prema prostoru*

Nove doktrine napada daju nove dimenzije i uslovljavaju nov odnos prema prostoru, kao ambijentu u kome se izvode borbena dejstva. U operativnom smislu to se posebno ispoljava u znatnijem povećanju zona u kojima se istovremeno intenzivno izvode borbena dejstva. Dubina tih zona iznosiće do 400 pa i 500 km od linije dodira kopnenih snaga protivnika. Prostor koji omeđava takva dubina i širina fronta (najmanje armijskog nivoa) postao je jedinstvena zona na kojoj se istovremeno izvode borbena dejstva. Ova činjenica uslojava probleme odbrane branioca i nameće mu obavezu da tako veliki prostor mora pravovremeno pripremiti: urediti teritoriju za izvođenje odbrane, zaštititi oružane snage koje se na njemu nalaze, izgraditi i obezbediti komunikacije za manevar snaga na tom prostoru u skladu sa doktrinom upotrebe snaga u odbrani.

U stratejskim razmerama porast značaja prostora naročito je izražen u manjim zemljama čija celokupna teri-

torija, ili njen veći deo, može biti istovremeno pretvorena u zonu operacije. U takvim uslovima značajan problem proizlazi iz činjenice da te zemlje ne mogu imati, u dovoljnoj meri, prostor na kojem se ne izvode intenzivna dejstva snaga napadača a koji im je potreban za održavanje i obnavljanje odbrambenih resursa i za držanje i pripremu rezerve oružanih snaga neophodne za uspešno izvođenje odbrane.

Sa aspekta doktrine »napada sa distance« porastao je značaj prostora i u strategijskim i u operativnim razmerama, i to pre svega sa stanovišta raspoloživosti njegove dubine od granične linije i njegove pogodnosti za raspored dela oružanih snaga i nekih velikih objekata odbrane, kao i drugih značajnih objekata koji mogu biti cilj napada snaga za »dejstva sa distance«. Ukoliko je ta dubina mala i ukoliko je raspoloživi prostor nepogodan za razmeštaj odgovarajućih snaga i objekata, utoliko su i nepovoljniji uslovi za njihovu odbranu od tih dejstava.

Najzad, u širem međunarodnom političko-pravnom smislu pojavljuje se i specifičan problem odnosa prema prostoru, kojega napadač može koristiti za »dejstva sa distance«. Taj problem je vezan za kvalifikaciju agresije, budući da agresor ta dejstva izvodi bez ulaska svojih trupa na teritoriju branioca, pa i bez ulaska nosača ubojnih sredstava u vazdušni i morski prostor. S tim u vezi je i korišćenje vazdušnog prostora na velikim visinama iznad napadnute zemlje za satelitsko izviđanje ili za dejstva ubojnih sredstava čiji nosači mogu biti i sateliti. Prema tome, radi se o veoma značajnom problemu kojeg treba rešiti, jer u protivnom napadač će, prilikom »napada sa distance«, lakše izbeći opasnost da se ta njegova akcija okvalifikuje kao agresija, a što predstavlja ohrabrenje za one sile koje primenom te doktrine žele ostvariti svoje agresivne ciljeve.

*

Na kraju ovog razmatranja treba istaći da su problemi u vezi sa dogradnjom doktrine odbrane u navedenim oblastima međusobno veoma tesno povezani i da se moraju istovremeno i međuzavisno rešavati. S obzirom na to da u ovakvom radu nije moguće ukazati na sve probleme i u potpunosti ih razraditi, nastojao sam da ukažem na neke najbitnije i da delom naznačim pravce njihovog rešavanja.

SUMMARY

INFLUENCE EXERTED BY MILITARY DOCTRINES OF GREAT POWERS
AND MILITARY BLOCS ON DOCTRINES OF DEVELOPMENT OF ARMED
FORCES OF OTHER COUNTRIES AND OF UTILIZATION OF THESE
FORCES

Since they are based on the concept of offensive, new doctrines of great powers and military blocs impose numerous problems to a country against which they could be applied. Particularly grave problems in their ensuring effective countering these doctrines have smaller countries, the non-aligned ones in particular. In addition to other unfavourable factors in their respective positions in relation to great powers and military blocs, their armed forces also stand at a lower level where their equipment is concerned.

In his seeking the optimum solutions for a realistic opposing these doctrines, the defender is faced with several very significant doctrinal problems: technical modernization of his armed forces, development of a suitable doctrine of utilization of these forces, further development of the command and control system, adaptation of the organizational structure of the armed forces to the demands posed by new offensive doctrines, and the treatment of territory as a factor of war and warfare.

RESUME

L'INFLUENCE DES DOCTRINES MILITAIRES DES GRANDES
PUISSANCES ET DES BLOCS MILITAIRES SUR LA DOCTRINE DU
DEVELOPPEMENT ET DE L'UTILISATION DES FORCES ARMEES DES
AUTRES PAYS

Les nouvelles doctrines militaires des grandes puissances et des blocs militaires, fondées sur l'agression, posent un grand nombre de problèmes pour le pays qui pourrait en être visé. Pour s'opposer avec efficacité à de telles doctrines, ce sont surtout les petits pays, notamment les pays hors blocs, qui auront des problèmes particulièrement importants du fait que, outre maints facteurs défavorables quant à leur position face aux grandes puissances et blocs militaires, leurs forces armées sont à un niveau d'équipement technique sensiblement inférieur.

A la recherche de solutions optimales en vue de s'opposer avec efficacité à de telles doctrines, le défenseur aura à faire face à quelques problèmes très importants concernant la doctrine: la modernisation technique des forces armées; la mise au point d'une doctrine adéquate dans l'utilisation des forces; la création d'un système de direction et de commandement et l'établissement des structures organisationnelles aptes à faire face aux doctrines fondées sur l'agression; considérer l'espace en tant que facteur de guerre et de lutte armée.

РЕЗЮМЕ

ВЛИЯНИЕ ВОЕННЫХ ДОКТРИН ВЕЛИКИХ ДЕРЖАВ И ВОЕННЫХ БЛОКОВ НА ДОКТРИНЫ РАЗВИТИЯ И ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ВООРУЖЕННЫХ СИЛ

Учитывая наступательный характер военных доктрин великих держав и военных блоков, стране, к которой могут быть применены, они навязывают многочисленные проблемы. Особенно большие проблемы в обеспечении действенного противопоставления этим доктринам имеют малые, в частности внеблоковые страны, вооруженные силы которых, наряду с другими неблагоприятными факторам по отношению к великим державам и военным блокам, находятся и на более низком техническом уровне оснащенности.

При изыскании оптимальных решений для успешного противопоставления этим доктринам обороняющемуся навязываются некоторые весьма существенные доктринальные проблемы: техническая модернизация вооруженных сил; выработка соответствующей доктрины использования сил; совершенствование системы управления и приспособление организационной структуры вооруженных сил к требованиям новых доктрин наступления; отношение к пространству как фактору войны и вооруженной борьбы.